

cipiendi sane indiget correctione per iudicium, quo iudicemus, ipsum absolutum esse simul relativum, h. e. ipsam essentiam realiter esse Patrem, Filium, Spiritum Sanctum. At sicut notionem *personae relativaे* habemus ex sola revelatione, ita et hoc iudicium non est ex principiis mere rationalibus, sed est *iudicium fidei* ex iis, quae revelatione sola nobis immotescunt.

Ex his omnibus satis constat, dogma SS. Trinitatis, ut a Deo revelatum est; esse supra rationem tum quoad veritatem existentiae (*an sit*), tum quoad ipsum analogicum conceptum (*quid sit*). Hoc autem utrumque non solum ante revelationem sed etiam supposita revelatione mysterii, ut illa in praesenti vita conceditur, verum manet. « Quoniam divinae revelationis radius ad nos pervenit secundum modum nostrum, hinc quamvis per revelationem elevemur ad aliquid cognoscendum, quod alias nobis esset ignotum, non tamen ad hoc, ut alio modo cognoscamus nisi per sensibilia » (seu generalius secundum modum nostrum). S. Th. in Boet. lect. II. q. 2. a. 3.

THESS XVIII.

De fallacia et periculo tentaminum ad demonstrationem mere rationalem mysterii.

« Ex demonstrata proprietate mysterii consequitur, in ratione nationibus omnibus, quae velut mare philosophicae mysterii demonstrationes iactantur, saltem vim demonstrandi deficeret, vel insuper dogma ipsum revelatum perverti et in alienum sensum detorqueret, quod vitium utrumque in recentiorum quorundam speculationibus convincit. »

Ex iis quea in superiori thesi demonstravimus, certum est, revelatam veritatem SS. Trinitatis esse supra vim intelligendi humanam, ita ut nec cognitio veritatis *an sit* nec conceptus rei *quid sit*, ex sola ratione et principiis rationalibus hauriri possit, sed tum *conceptus apprehensionis* tum *iudicium consensionis* immitatur revelationi Spiritus Dei, qui scrutatur profunda Dei. Hinc facile patet, quid sit consequens, si homines negato vel neglecto hoc principio methodico (si ita loqui fas est), negata nimurum emi-

nentia mysterii supra vim intelligendi, praesumant ipsi sua ratione scrutari profunda Dei. Vel id instituitur ita, ut vero conceptu rei demonstrandae ex revelatione supposito praetendatur solummodo demonstratio existentiae, vel ita ut tum conceptus rei tum veritas existentiae deducatur ex solis principiis ratione perspectis. In priori hypothesi necessario vel fundamenta demonstrationis erunt veritates revelatae et ex sola revelatione cognitae, vel consequentia erit saltem illegitima, quia nullae sunt veritates sive de Deo sive de creaturis solo lumine rationis cognoscibles, ex quibus legitime inferatur, Deum esse unum et trinum. In altera hypothesi necessario ipsa notio Trinitatis, ut a Deo revelata est, pervertetur, quia ad conceptum personarum, quae solis relationibus inter se realiter distinctae et cum una numero essentia absolute identificatae sint, solo lumine rationis perveniri non potest. Hoc autem inde est, quia non solum in omnibus, quae intellectu nostro percipimus, pro numero personarum seu suppositorum multiplicantur essentiae saltem numero distinctae; sed etiam quia nullum est principium rationale, ex quo multiplicationem personarum in una numero essentia ut possibilem *positive* intelligere valeamus.

Quare ea, quae praetenduntur demonstratio, vel non est mere rationalis et philosophica sed demonstratio theologica ex principiis revelatis, de qua inferius dicemus; vel est demonstratio nulla; vel insuper (ut semper necessario accedit, si praesumitur demonstratio mere rationalis, h. e. tum quoad conceptum *quid sit*, tum quoad veritatem *an sit*) ipsum dogma revelatum pervertitur et in alienum sensum detorqueret. Hoc utrumque allatis aliquot tentaminibus recentiorum ipsis oculis subicere utile visum est, ut quod universum constat ex doctrina et ex principiis theoreticis, exhibeat etiam spectabilius in factis licet solum singulibus.

I. Vitium itaque minus sed ex rei natura inseparabile in huiusmodi experimentis est inanitas demonstrationis. Inde vero sequitur illud, quod ait s. Thomas: « qui probare nititur Trinitatem personarum naturali ratione, fidei duplicitate derogat. Primo quidem quantum ad dignitatem ipsius

fidei, quae est (in mysteriis proprie dictis), ut sit de invisibilibus, quae rationem humanam excedunt; unde Apostolus dicit... 1. Cor. II. 7. Iocimus Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est. Secundo quantum ad utilitatem trahendi alios ad fidem. *Cum enim aliquis ad probandum fidem inducit rationes quae non sunt cogentes, cedit in irrisione infidelium* » 1. q. 32. a. 1.

Sane mirum est, quomodo homines etiam assueti meditationibus metaphysici potuerint sibi persuadere et aliis venditare pro « speculativa demonstratione » SS. Trinitatis rationes, quas induxerunt. De Raymundo Lullo legi possunt Vasquezin 1. P. disp. 33. et Suarez. I. I. c. 11. n. 7. seqq. Demonstrationem quam ipse evidenter putavit, reperit Lullus in actu Dei immanente. Deus est bonitas perfectissima. Bonitas perfectissima necessario habet internum actum vitalis perfectissimum; hoc appellat Lullus « bonificativum » in Deo. Perfectissimum « bonificativum » necessario habet terminum productum perfectissimum; hunc terminum appellat « bonificabile » in Deo. Perfectissimum « bonificativum » producit « bonificabile » modo perfectissimo; modus perfectissimus productionis est generatio; ergo « bonificativum » est Pater, « bonificabile » est Filius. Porro ubi est « bonificativum et bonificabile » utrumque perfectissimum, ibi necessario est perfectissimum « bonificare ». Hoc « bonificare » active sumptum debet esse actus communis « bonificativum » et « bonificabili », et talis actus debet habere proximo « bonificare » obiectivum seu terminativum seu procedens. Quia perfectissimum « bonificare » est « amare », hoc procedens « bonificare » est amor procedens, i. e. Spiritus Sanctus. (Ita saltem Lullus deberet dicere ad evitandum graviores errorem, si, ut visum est Vasquezio, « bonificare » sumeretur pro productione « bonificabilis » seu Fili, et idem bonificare simul diceretur esse Spiritus Sanctus). Sunt ergo necessario tres personae Pater, Filius, Spiritus Sanctus. Nec possunt esse plures, quia « bonificativum » infinitum non potest esse nisi unum, idemque valet de infinito « bonificabili » et de eo, quod appellatur infinitum « bonificare ». Haec ille.

Praescindendo ab incepta phraseologia Lulliana quisque per se sentit, quid sit de tali demonstratione indicandum. Actum divinum qui est absolute intellectio ac dilectio atque ipsa divina essentia, sub qua ratione utique nullum habet terminum intrinsecus productum ac distinctum, simul esse intellectionem relativam qua producatur Verbum distinctum, nullatenus lumine rationis intelligi ad demonstrari potest, sed sola revelatione constat. Quod idem valet de dilectione. Si vero Lulli argumentatio non benigne modificeetur et reducatur ad hos terminos, id quod ipse appellat « bonificativum, bonificabile et bonificare », ne Trinitas quidem erit, prout nobis revelata est; adeoque incidet in errores graviores.

Recentiori tempore (ad finem elapsi et initio huius saeculi) Marcus Mastrofinius in suo Opere de Trinitate, quod inscripsit Metaphysicam sublimiorem, non unam solum sed omnino tres exhibuit, quas ipse appellavit demonstrationes SS. Trinitatis, totis libris III. IV. V. Prima ducitur a necessaria existentia Dei in modum sequentem. Quidquid existit, habeat oportet rationem sufficientem seu principium externum vel internum suae existentiae. Ergo in Deo ente necessario debet esse principium non externum sed internum, unde sit existentia Dei. Hoc principium existentiae debet et ipsum existere; quidquid vero existit, existit modo determinato; ergo principium existentiae in Deo habet proprium modum existendi distinctum ab omni alio, seu principium existentiae Dei est subsistens et hypostasis. Existentia promanans a principio est aliquid distinctum a suo principio, et propterea etiam eius est proprium determinatus modus existendi, seu ipsa subsistit et est hypostasis. Sunt ergo necessario duae hypostases, una principium (Pater), alia principiatum (Filius). Porro in omni substantia et nominatim in substantia spiritali et multo magis in substantia infinite perfecta debet esse principium actionis; unde consequens fit, oportere etiam admitti principium quoddam actionis in ipsis Deo considerato iam prout suam, habet existentiam, nempe in primo illo interiori et existente principio, spectato simul cum secundo

existendi modo, qui rationem habet existentiae vel principiati relate ad primum illud principium, » Itaque hoc actionis principium est commune Patri et Filio. Porro actionis principium postulat sibi terminum proportionatum, ergo principium actionis infinitum postulat terminum infinitum. Hie terminus ut principiatum distinguitur a prima et secunda hypostasi tamquam a suo principio; ergo est et ipse divina hypostasis tertia procedens a prima et secunda tamquam ab uno principio, videlicet est Spiritus Sanctus. Ergo existens principium existentiae, existentia inde promanans, terminus actionis internae lumine rationis intelliguntur tres divinae hypostases. Quod erat demonstrandum. Ita l. III. Metaphysices sublimioris.

Si argumentatio haec *logice* spectetur, praeter formam artificialiem nihil videtur habere simile demonstrationi. Nolo quaerere, quomodo sibi cohaerant haec, quod omnis existentia postulat principium distinctum, et quod nihilominus principium existentiae est existens sine alio sui principio distincto; et quomodo tale fundamentum sine fundamento h. e. deducens ad processum in infinitum non sit absurdum, quando agitur de ente ex intima sui ratione ac essentia necessario. Sufficit obvia rei consideratio, ut intelligatur principium existentiae et existentiam Dei ne *ratione* quidem (*ratiocinata* h. e. cum fundamento in re) multoque minus *realiter* distinguat, sed prorsus nihil esse aliud quam divinam essentiam intrinsecus necessariam. Unde si demonstratio spectetur *theologice*, profecto principium existentiae Dei, quae non potest esse nisi existentia absoluta atque essentia, non est *Pater*; nec existentia illa est aliquid promanans vel resultans ex alio sive re sive etiam sola ratione distincto, nec proinde est *Filius*. De « principio actionis » sufficient, quae iam supra diximus et demonstravimus, productionem ad intra non posse lumine rationis intelligi. Plura alia absurdia in toto hoc modo demonstrationis cuique consideranti facile patrebunt.

Secundas demonstrationi, ut eam auctor appellare non veretur, impenditur liber IV. Eam se deducere ait ex « quantitate vis creatricis, quam in se Deus continet; » re autem

ipsa fundamentum, cui tota argumentatio innititur, est sequivocatio, qua infinitum perfectionis absolutae seu absoluti *Esse* plenitudo (cf. Tract. de Deo Sect. III. c. 2.) invertitur ad infinitum quantitatis mathematicae. Mirae absurditatis disputatio ad hanc summam revocatur. Est in Deo potentia creandi substantiam, haec vis creatrix est *infinita*. Ulterius est in Deo potentia ad creandam seriem infinitam specierum; ergo vis creatrix non solum est simpliciter infinita sed infinites infinita, seu est « infinitum secundi ordinis. » Porro est potentia ad creanda in singulis speciebus individua infinita numero; ergo adhuc vis creatrix infinites infinita multiplicatur per infinitum; ergo vis creatrix est « infinitum tertii ordinis » (1). Vis creatrix est ipsa substantia Dei. Ergo « divina substantia in se est infinitum tertii ordinis. »

Non est necesse, ut persequamur aegri somnia in modo declarandi, quomodo ex hoc fundamento intelligatur Trinitas personarum, cum fundamentum ipsum sit undeque absurdum. Neque enim absolutum *Esse* seu perfectionis absolutae plenitudo ullos admittit gradus ne consideratione quidem multo minus re distinctos; et formalis ratio omnipotentiae est una absolute et simplicissima essentia, quicunque sit terminus externus, ad quem referatur. Neque personae divinae sunt gradus diversi infinitatis, sed realiter sunt tum singulæ tum omnes simul una ac eadem simplicissima essentia, inter se invicem distinctæ non ut gradus nescio qui quantitatis, sed ut tres relativi tamquam principium et procedens a principio. Adeoque in mathematica illa declaratione Trinitatis non solum demonstratio nulla est, sed neque video quomodo integer conceptus in revelatione propositus conservari possit, si logice deducantur ex illa omnes consequentiae.

(1) Verba Mastrofinii: « ut substantia quaecumque procreetur, infinita vis requiritur. Ergo ut creatrix divina vis aestimetur, multiplicanda erit quantitas infinites infinita per infinitum, vel quod perinde est, creatrix Dei vis est infinitum tertii ordinis. Iam si mathematicum in modum loqui velimus, creatrix ea vis erit ω^3 seu $1 \times \omega \times \omega \times \omega$, l. c. n. 377.

Demonstratio tertia et postrema libro V. ducitur « ex manifestatione divinae gloriae. » Manifestatio divinae gloriae est bonum; ergo manifestatio gloriae infinita est bonum infinitum; ergo ne desit Deo infinitum bonum, necessario exstat infinita manifestatio gloriae. Infinita manifestatio non potest esse ad extra per creaturem, sed solum ad intra. Ergo in divina substantia debet esse aliiquid, quod gloriam Dei perfecte manifestat. Deus quatenus eius gloria manifestatur, « est subsistens, priusquam id consideremus, quod cumulatam ipsius Dei gloriam in divina substantia manifestat. » Ergo id quod manifestat gloriam, est distinctum ab eo, cuius gloria manifestatur. Ergo id quod manifestat gloriam, est secunda divina persona distincta a prima, et a prima velut eius imago procedens. Subsistit ergo Pater, et Filius, qui est splendor gloriae Patris. Porro manifestatio gloriae requirit tertium, cui gloria manifestetur, « secus manifestatio prorsus manifestatio non esset, cum deforet, cui manifestaretur. » Tertius requiritur distinctus; nam Filius ut manifestatio gloriae « est medium ad finem, » qui finis est cognitio gloriae; medium autem distinguitur a fine, et manifestatio debet concepi ordine prior quam cognitione; « ergo Filius differre ab eo debet, per quem primario fiat huiusmodi cognitione, vel ad quam obtainendam divinae gloriae expressio dirigitur. » Tertius ergo, per quem primario est cognitione gloriae, est distinctus a Filio tamquam ab expressione gloriae, et est distinctus etiam a Patre. « Nam Filius naturali ordine praecedit eum, per quem primario fiat cognitione divinae gloriae ad amissim repraesentatae; atqui Pater Filium ipsum naturali ordine praevertitur; multo magis ergo Pater naturali ordine antecedit eum, per quem primario fiat huiusmodi cognitione. » Ergo tertius hic distinctus est tertia persona primario cognoscens manifestationem gloriae factam in secunda persona. Haec persona tertia procedit a prima et secunda; nam « tertia persona haec provenit ab exigentia ac naturali necessitate, ut insit in Deo tertius quidam, qui referatur ad agnoscendum, qualis se Pater quantumque praesiterit in subsistente gloria sua i.e. in Filio producendo, » ergo prima

et secunda persona sunt principium, « cur sit tertia persona. » Est ergo haec tertia persona Spiritus Sanctus, qui omnia scrutatur etiam profunda Dei. Haec et his gemina plura ibi l. V.

Demonstrationis nulla est umbra; et quae de persona praesertim tertia dicuntur, theologie falsa sunt. Gloria Dei interna est ipsa infinita sibi sufficiens excellentia divinae essentiae, huius gloriae manifestatio ad intra (saltem quatenus ratione cognoscibilis est) est infinita comprehensio huius infinitae excellentiae per divinum intellectum, et in hac comprehensione infinita beatitas Dei (Tract. de Deo th. XXVIII. XXIX.). Quod per intellectum ex intima sui ratione producitur Verbum, atque ita est Pater et est Verbum, figura, consubstantialis imago et splendor gloriae Patris, atque adeo recte dici potest Filius expressio paternae gloriae, h. e. una gloria in Patre et Filio, sed a Patre per generationem communicata Filio, haec verissima quidem sunt, sed nullo modo lumine rationis cognoscibilia. Quae igitur adulti ex auctore de prima et secunda persona, possunt quidem habere sensum sanum, sed hoc sensu ex sola revelatione cognoscuntur et creduntur, non vero ratione demonstrantur. At quid ab auctore dicitur de tertia persona procedente, ne desit, cui gloria Dei manifestetur; id non solum non potest demonstrari, sed saltem supposita revelatione demonstratur esse falsum.

Postremo adhuc memorabo « speculativam cognitionem » SS. Trinitatis, quam nostra aetate Güntheriani ex principiis sue philosophiae se reperisse gloriabantur. Güntheriani universim docent, omnes veritates revelatas saltem eas, quae sunt in se necessariae, esse lumine rationis demonstrabiles, *an sint et quid sint* (1). Nominatum id affir-

(1) De his passim Günthers. « Revelationis theoreticae, inquit, est tantum hypothetica necessitas; h. e. pendet haec necessitas a gradu corruptionis posteriorum Adam... Actas nostras novit, se non a fide ad scientiam, sed per noram scientiam ad intelligentiam obiectorum antiquae fidei pervenisse, atque ideo non patitur, ut eius scientia in suspicionem vocetur illa antiqua criminatione, per scientiam perire meritum dei... Si s. Thomas interrogaret nos, ubinam locum habere possit obe-

mant de SS. Trinitate. Terminus *a quo* progrediendum est, et ex quo repetitur « argumentum cogens », ut ipsi aiunt, h. e. demonstratio evidens pro existentia trium personarum divinarum, ipsis est philosophice cognitus spiritus humana-nus. Cum haec pertineant ad ipsa principia et ad medullam ipsorum doctrinae, recurrent eadem passim et multis declarata in eorum libris. Sic e. g. Günther in annalibus philosophicis inscripti Lydia 1852. p. 441. 442. primo suum conceptum « speculativum » Trinitatis exponit, videlicet « processum vitae in ente absoluto (in Deo) ac manifestacionem Dei ad intra ita perfici, ut *Esse* Dei tamquam principium absolutum *duplicetur*; » tum vero ulterius, inquit, « ex duabus membris oppositionis (Patre et Filio) prorumpit *Esse*, quod utrique aequale, neutri quoniamcumque inaequale est » (Spiritus Sanctus). Indicatur deinde fons, dientia et inde meritum in tali fide exculta philosophiae, quando non est amplius in libera potestate hominis admittere vel non admittere id, quod ex sua radice intima demonstratur necessarium, ad hanc interrogationem responderemus, essentiam obedientiae utique requisita ad meritum consistere in libera subiectione voluntatis propriae sub voluntatem divinam. Inductum ibi s. Thomas mirabundus de nova scientia exclamans: « talen fidem, talem scientiam mea actate non inveni in Israel, intelligitur ratione, quod in revelatione continetur, creditur tamen factum revelationis ut factum historicum » Günther in Opero « Iani Capitu. » P. II. p. 272.279. cf. ib. p. 334.340. In mea philosophia, porro ait, inveni, quae intelligentiam haec tenet imperfectam « eveniunt ad altitudinem eam, quae destinata est filii fidei illis verbis: nobis datum est nosse mysteria regni, ceteris autem in parabolis » ib. p. 412. Alibi scribit: postquam impugnata est scientia et philosophia (a Reformatoriis) praetexta verbi Dei revelati, et viceissim deinde revelatio impugnata scientia, nunc « veniet tempus, quo fides et scientia filiae iam adultae unius Patris sibi amicas porrigit manus, ut omnis veritas in celo et in terra ab utraque affirmetur » in Op. « Euristeus et Heracles » p. 587. cf. ib. p. 251. 252. 267-269. 276-278. 283. 287. 342. 348. « Magnum munus theologis nostrae actatis impositum est, ut antiquam erucem intellectus (immediate sermo erat in antecedentibus de intelligentia dogmatica de Trinitate) commutem in insigne honoris pro libero spiritu, qui et ipse a Deo habet ius et autonomiam ad inquisitionem et intelligentiam omnis veri, quod propositum sit » Propudent. I. p. 122. cf. ibi p. 304. 347. 348. 393. 394. etc. « Thomas a serapulis » p. 188.193. 197. 215-220. Lydia 1849. p. 331-333. Lyd. 1851. p. 310. « Aurora australis et borealis » p. 131-135. etc.

unde derivetur huius rei demonstratio: « argumentum co-gens ad admittenda tria haec momenta (tres personas) in manifestatione Dei ad intra positum est in cogitatione proprii *Ego*, seu in personalitate spiritus nostri. »

Sine dubio in spiritu creato potest reperiri analogia aliqua, secundum quam supposita ac proposita revelatione intelligamus aliquatenus, quid sit nobis *credendum*. Scripturae ipsae indicant, ss. Patres, prae ceteris s. Augustinus et post ipsum s. Anselmus, Hugo et Richardus Victorini, Lombardus, s. Thomas aliquae theologi omnes illustrarunt hanc analogiam. At tantum abest, ut ea possit esse medium *demonstrationis*, ut analogia ipsa non nisi ex revelatione reperi et intelligi possit; idque supposita etiam revelatione non ad demonstrationem existentiae Trinitatis, sed solum ad efformandum aliquem paulo distinctione conceptum veritatis creditae. Güntheriani utrumque, *an sit et quid sit* Trinitas personarum, independenter a revelatione demonstrare voluerunt ex solis ideis rationalibus, et ideo in utroque lapsi sunt. Nullius valoris est eorum « demonstratio speculativa » existentiae Trinitatis, et in eorum conceptu Trinitatis *quid sit*, errores sunt multo graviores. Quod ad demonstrationem spectat, in ea paene nihil est aliud quam studium clare concipiendi (ut putabant) Trinitatem personarum ad analogiam personalitatis creatae, hancque claritatem conceptus venditarunt velut demonstrationem existentiae, eo fere modo, longe tamen absurdius, quo alii conceptum entis necessarii dederunt pro demonstratione existentiae eiusdem.

« Argumentum cogens » ductum « ex cogitatione proprii *Ego* seu personalitatis spiritus nostri, » atque adeo tota demonstratio Güntheriana ad hanc summam revocatur. Creatus spiritus est imago Dei, ex imagine autem cognosci potest archetypum. Ergo ex personalitate spiritus creati potest cognosci, quae et qualis sit personalitas divina. Forma personalitatis seu id, quod substantiam formaliter constituit personam in actu, est *conscientia sui* (*cogitatio proprii Ego*). Ergo imprimis, si elementa *conscientiae sui* in spiritu creato rite intelligentur, possunt etiam

intelligi elementa *conscientiae sui* in spiritu absoluto, excludendo nimirum imperfectiones, quae consequuntur ex ratione entis finiti et applicando perfectiones secundam exigentiam ac naturam entis absoluti. Hoc ipso proinde intelligitur, quae et qualis sit personalitas divina. Hisce praestitatis ita proceditur: spiritus creatus quia non est *a se*, etiam non potest *a se* progredi ad cogitationem sui, sed solum quatenus excitatur ab alio. Propterea idem spiritus immediate solum percepit phaenomena in se, h. e. impressionem quam recipit, et actionem quam elicit; non autem potest intueri immediate ipsam suam substantiam, sed huic substantiae suae fit conscius mediate tamquam subiecti illorum phaenomenorum. Quia hoc est ex limitatione spiritus creati, haec imperfectio in spiritu absoluto neganda est. Unde spiritus absolutus, quia est *Esse a se* et propterea etiam *scientia absoluta a se et de se*, non excitatus ab alio sed *a se ipso*, et non phaenomena sed immediate ipsam suam substantiam reddit sibi obiectum suae intuitionis.

Haec omnia nihil continent, quod non pridem fuerit notissimum et ab omnibus veteribus theologiis concessum ac traditum (si excipias illud, quod Günther putat spiritum creatum non posse exire in actum, nisi excitetur *ab alio spiritu iam sui conscientia*; sed hoc axioma a traditionalistis derivatum in re praesenti argumentationem nec iuvat nec impedit, adeoque potest tuto transmitti). Iam vero audiat, quomodo ex notissima et evidenti veritate, quod Deus suam ipsam substantiam intuetur, Güntherus ingenti saltu speculativi accipiat «argumentum cogens» ad demonstrandum, non unam sed necessario imprimis duas personas diuinis lumine rationis intelligi. Ita ille prosequitur. «Quod in *Esse* absoluto excluditur excitatio ab alio, hoc tamen non impedit, quoniam ipsum *Esse* absolutum se sibi ipsi opponat, et in hac oppositione relationem ineat secum ipso. Unde consequitur, quod Deus dum se ipsum immediate in sua substantia comprehendit h. e. sui conscius fit, suum proprium *Esse* sibi ipsi opponit h. e. iterum ponit. Aliis verbis: solum eo nos possumus concipere Deum se ipsum

in sua essentia reddere obiectum immediatae intuitionis, quod se in se ipso ut substantiam realem opponit, seu *per emanationem duplicat.* » Miro huic «argumento cogenti» addit confirmationem ex analogia: «sic etiam mens humana suam cogitationem (directam) potest reddere obiectum reflexionis non sine (nova) cogitatione, sed per secundam aequae vivam cogitationem. Hic quoque cogitatio (reflexa) de cogitatione (directa) non est solum quedam adumbratio, sed lumen de lumine, vita de vita. »

Si clausis oculis suscipetur haec argumentatio atque adeo concederetur, lumine rationis duas demonstrari personas divinas, obvium videretur, ut prorsus eiusdem formae deductio instituteretur ex voluntate, qua Deus se ipsum vult et amat, sive demonstraretur persona tertia. Güntherus tamen in sua «speculativa theologia» videre sibi visus est, ad absolvendam in Deo *conscientiam sui* seu intellectiōnem sue substantiae necessario consequi et intelligi personam tertiam procedentem a prima et secunda. Unde non appetit, cur post absolutam hoc modo *conscientiam sui*, quam ipse dicit «compositam unam ex tribus momentis seu elementis» i. e. ex *conscientiis sui* singularium personarum (Proposed II. p. 292.; 537.; Euryst. et Herae. p. 450.; Lydia 1849. p. 240.); non appetit, inquam, cur Deus hoc modo sui conscius iam volendo se ipsum seu ex phraseologia Güntheriana reddendo se ipsum obiectum volitionis, non iterum opponat se ipsum sibi ipsi; sive non solum «triplicatam substantiam», sed saltem quadruplicatam habebimus, et ad minimum adhuc aliam quartam personam procedentem ex tribus «speculative» intelligimus. Sed videlicet quoniam auctor praetendat, suam «speculationem» esse ex sola ratione et non ex supposita revelatione, voluit tamen tres solimmodo quas revelatione novit, reperiire personas, sine revelatione certissime nec duas nec tres reperturus. Interim his omissis videamus, quomodo ex divina *conscientia sui* perveniat ad intelligendam personam tertiam.

In omni intellectione (ita docet Günther) tria sunt distincta, subiectum intelligentis, obiectum intellectum, intellectio tamquam unitas seu aequatio intelligentis et intel-

lecti. Unde etiam in *intellectione sui* primum «momentum» est, quod spiritus facit se ipsum obiectum intellectionis, h. e. sibi intelligenti obiicit seu opponit se ipsum intelligendum, se intelligentem discernit a se intellecto. Secundum analogiam huius primi momenti in conscientia sui demonstratur prima et secunda persona Trinitatis modo paulo ante descripto. At per hanc oppositionem nondum est completa *conscientia sui*; ad completionem requiritur affirmatio identitatis inter subiectum intelligens et obiectum intellectum: ego sum ego. Hoc est secundum «momentum», quo conscientia sui absolvitur. Hinc etiam in *conscientia sui*, ut est absoluti spiritus seu Dei, ad primum «momentum», quo subiectum sibi opponit obiectum per «emanationem» et «duplicationem substantiae», accedit oportet secundum «momentum», quo subiectum et obiectum affirmant et exhibent suam aequalitatem. Haec affirmatio aequalitatis (duo subiectum obiecto, et obiectum subiecto se aequale affirmat), «ponit praeter subiectum et obiectum adhuc tertium elementum in absoluta conscientia sui, quod aequae ac duo priora est absoluta substantia, et procedens a subiecto et obiecto exhibet aequalitatem duorum membrorum oppositionis. Sic ergo conscientia sui in Deo ut in creatura est forma essentialis, ibi absoluti, hic finiti *Esse*, eo solum discrimine pro diversa qualitate ipsis *Esse*, quod in conscientia absoluti elementa formae seu momenta actuū principiū absoluti non sunt mera phænomena (ut intellectiones creature), sed momenta realia h. e. *νοουμένα* seu *substantiae*.» Propaedeutica I. p. 104. sqq. Habes totam «demonstrationem cogentem» SS. Trinitatis ex solo lumine rationis, quae a Günthero in omnibus fere suis operibus quad rei summam ubique eadem repetita, et ab eius discipulis approbata est ac miris laudibus commenda ta. (Günther Propaed. I. p. 119. sqq.; Propaed. II. p. 291. sqq. 535-539. 553. sq.; Symposion Peregrini p. 149. 565; Euryst. et Heracles p. 449. sq. 508. sq. 512. sqq.; Thomas a Scrupulis p. 177-181; Viae mediae in philosophia germanica p. 358. sqq.; Lydia 1849, p. 245. sq.; Lyd. 1851. p. 166. sqq.; Lyd. 1852. p. 260. sq. etc.).

At vero non solum evidens demonstratio non est; sed est undequaque evidens, demonstrationem esse nullam. Iam in deductione distinctionis inter primam et secundam personam assumuntur velut certa, quae vel ratione non intelliguntur vel sunt manifesto falsa. a) Ex eo, quod *non excluditur* oppositio in Ente absoluto, h. e. quod non intel ligitur repugnantia oppositionis (dicere debuisset *relationis*), absurdie infertur: ergo exstat talis oppositio. b) Est oppido falsum, intuitionem, qua Deus comprehendit suam essentiam, a nobis lumine rationis intelligi velut realem aliquam distinctionem. Haec comprehensio, quantum ratione intelligitur, est infinita intellectio, quae realiter est ipsam et divina substantia sine ulla distinctione reali; omnium vero minime inducitur distinctio aut multiplicatio divinae substantiae seu essentiae, quod et fide constat et ratione evidens est. Hinc c) tum fide constat esse falsum, tum ratione intelligitur absurdum, quod dicitur «*Esse* absolutum secum ipso inire relationem, et substantiam divinam per emanationem *duplicari*.» Non est oppositio sive relatio inter *Esse* absolutum seu inter essentiam et essentiam, absolutam substantiam et substantiam; haec enim est una simplicissima non multiplicabilis «summa res», quae nec generat nec generatur nec procedit, «quatenus est absoluta essentia seu substantia; eadem tamen habet rationem relativi, et sic illa una summa res «est Pater qui generat, et Filius qui dignatur, et Spiritus Sanctus qui procedit, tres simul personae et quaelibet earumdem.» Id nec nos nec Güntheriani ratione intelligimus; sed nos querendo notiones in ipsa revelatione, et his accommodando conceptus analogos ratione praecogitos novimus, quid sit *credendum*; illi in hoc ipso falluntur, quamdiu non vident, in revelatione distinctionem et proinde formalem rationem personarum divinae, ut una distinguatur ab altera, non in absoluto aliquo sed in relativo constitui. Hoc autem cum viderint, de «demonstracione cogente» ex lumine rationis non amplius cogitabunt.

Si tota illa demonstratio «oppositionis inter subiectum et obiectum», fallax et falsa est, iam de rationali dedu-

etione personae tertiae seu « tertii elementi, » ut ille loquitur, sermo esse non potest, quia haec altera deductio tota fundatur in priori eamque supponit ut fundamentum necessarium. Sed supponamus distinctionem duarum personarum demonstratam, demus etiam sine examine, quod auctor dicit de « secundo momento in conscientia sui, » atque ita inspiciamus deductionem tertiae personae in se. Quid est illa « affirmatio seu obiectiva exhibito aequalitatis, » quam etiam appellat « aequipositionem duorum membrorum oppositorum? » Aequalitas continetur in distinctione personarum, et numerica unitate essentiae seu naturae; adeoque si illa « affirmatio aequalitatis » seu aequipositiō duarum personarum sumitur sensu genetico seu activo reali, aequipositiō nihil est aliud quam generatio Filii per communicationem unius eiusdemque naturae, non autem « productio personae tertiae. Si « affirmatio » illa sumitur sensu ideali pro intellectione aequalitatis iam positae; haec est absoluta intellectio, seu divina essentia una in duabus distinctis personis intelligens aequalitatem, nullatenus vero concipi potest ut productio tertiae alieuius personae.

Günther ait: « in oppositione qua tali nondum continetur perfecta identitas, quia emanatio posset esse solum partialis h. e. non necessario est totalis; et ideo oppositio adhuc remanet exhibenda seu affirmando tamquam aequipositiō, hoc autem unice eo perficitur, quod ambo factores per emanationem ponunt productum, in quo unusquisque eorum se totum iterum reperit, nenter in eo producendo alteri postponitur » (Propria. II. 536.); et « Spiritus Sanctus eatenus est obiectiva testificatio generationis paternae (ut emanationis totalis), quatenus oppositio inter Patrem et Filium fit in Spiritu Sancto obiectiva realis aequipositiō » (Thom. a Scrup. p. 177.). At haec sunt verba inania et absurdia. De quanam queso oppositione et emanatione sermo est, ubi de personis divinis agitur? Filius a Deo Patre non potest procedere nisi per communicationem totius essentiae; neque enim aut produci aut dividi potest divina essentia. Unde relatio oppositionis, quod alius est Pater generans et alius Filius genitus non tamen aliud, includit

consubstantialitatem et perfectissimam aequalitatem; nec nisi absurdissime dici potest, per generationem nondum constituti aequalitatem seu (ut Günther loquitur) aequipositionem, sed in relatione oppositionis exurgentis ex generatione divina esse adhuc inaequalitatem, quae supplenda sit et ad aequalitatem provehenda per productionem tertiae personae (1). Et talia commenta venditantur velut veritates perspectae atque « cogentibus argumentis » demonstratae! Consubstantialitas seu essentialis aequalitas Patris ac Fili non consequitur denum per processionem Spiritus Sancti, sed ordine inverso ex consubstantialitate Filii cum Patre consequitur, quod si tertia persona procedat a Patre, eadem etiam procedat a Filio; non ut inducatur aequalitas, sed quia est aequalis Filius Patri, h. e. quia generatione

(1) Immo neque per generationem Spiritus Sancti Günthero visa est oppositio adhuc satis redacta esse ad aequalitatem inter « membra oppositionis. » Doct ipse inter alios errores etiam hunc, quo dicunt creatio sicut processio personarum « fundari in ipsa natura absoluti, et utraque habere unam ac eandem intrinsecum necessitatem, eo solum discriminare, quod creatio presupponit emanationem (processionem personarum), non vice versa haec illam. » Lyd. 18:2, p. 260, sq. et saepius alibi. Iam hanc necessitatem creandi Deo intrinsecam non semper eodem modo explicuit. Una ex eius declarationibus haec est. Filius non generat sicut Pater, et Spiritus Sanctus nullam aliam prodebet personam; ad hanc inaequalitatem inter personas in manifestacione ad intra exequandam necessaria est creatio: « creatio exaequat inaequalitates in emanatione, quia per creationem pro singulis coefficientibus divinae Triadis (i. e. pro personis) aequalis scientia de suo *esse* absolute inducitur. » Putares, ergo saltem, operationem ad extra esse communem tribus personas. At ne id quidem admittitur. Cum enim tres personae non sint una numero substantia sed substantiae tres, operatio unius abunde sufficit nec alius personis potest esse locus in una eademque operatione. Quoniam ergo persona creatrix est? Respondeat Günther: quia « ille defectus paternitatis in Filio, est primum momentum negativum, » preterea solus Filius creat ad tollendam illam negationem, et sic per creationem inducitur in Deo conscientia aequalitatis inter tres personas. Thomas a Scrupulis p. 177-181.; Viae mediae in philosophia p. 358-362. Quot et quanti sint hic errores, Catechismus doceat. Sed quoniam num adhuc loquimur de vi demonstrationis rationalis, quae factatur, adverte haec commenta, quae et ex revelatione et ex ratione sunt evidenter absurdia, induci velut probationes philosophicas mysterii SS. Trinitatis!!

accipit omnia quae sunt Patris (sola excepta formalis ratione Paternitatis).

Sicut igitur iam ipsum fundamentum, rationalis inquam demonstratio generationis Filii a Patre non sibi constat, ita haec altera demonstratio processionis tertiae personae etiam per se spectata prorsus nulla est. Quis iam vero coram spectans hanc « theologiam speculativam, » quae principium ss. Patrum et theologorum: « credo ut intelligam, » « fides quaerit intellectum, » voluit convertere in oppositum: « intelligo veritatem, ut credam factum historicum revelationis » (Lydia 1852. p. 348-350.; Iani Capita P. II. p. 272-279.), quis inquam experimento ipso doctus non sentiat veritatem illius sententiae s. Thomae: « qui probare nititur Trinitatem naturali ratione, fidei derogat..... Cum enim aliquis ad probandum fidem inducit rationes, quae non sunt cogentes (multo magis, si absurdas dantur velut cogentes), cedit in irrisione infideliū » 1. q. 32. a. 1.

II. Altera fidei derogatio initio a nobis commemorata etiam gravior est, quod, si ipse rei conceptus constituitur solo lumine rationis independenter a revelatione, veritas ipsa et genuinus sensus dogmatis necessario pervertitur, quia conceptus ipse personarum, quae sint tres relativi subsistentes inter se distincti simulque tum singulae tum omnes una absoluta essentia, *superrationalis* est nec nisi ex revelatione derivari potest. Hinc vidimus, in omnibus tentaminibus demonstrationis recessum a genuino sensu dogmatis esse in ratione directa cum abstractione a positiva revelatione; eo enim magis deflectitur a vero conceptu, quo strictius servatur quod praetenditur, independentia scilicet demonstrationis a positiva revelatione. Haec independentia infensa maior est penes Güntherum quam penes reliquos, de quibus egimus; ideo etiam eius conceptus seu explicatio, quid sit Trinitas, pari gradu est a veritate remotior.

1°. Affirmat ille, personam divinam, quatenus formaliter personae sunt distinctae, non ut relativum sed ut absolutum concepiendam esse. Hinc docet, « unitatem divinae naturae nullatenus intelligendam esse sensu numero reali, sed tantummodo sensu formalis, h. e. tamquam trium prin-

cipiorum realium absolutam relationem ad invicem » Propaed. II. 298. Sane enim qui personam in Deo sicut in creatis statuit esse absolutum, admittendo tres distinctas personas admittit « tria principia absoluta » (l. c. 299.). Pariter qui conceptu partim falso partim inadaequato (vid. Tract. de Incarnat.) statuit, formam quae substantia integrâ singularis constituitur persona, esse « conscientiam sui » ita, ut, quot sint personae, totidem inducatur distinctae substantiae absolutae, et distinctae « sui conscientiae » (seu intelligentiae et voluntates); si admittendo tres personas divinas hoc ipso admittit tres substantias absolutas, et in singulis distinctum intellectum ac voluntatem distinctam. Trium autem huiusmodi « principiorum realium, » exclusa numerica unitate naturae, affirmatur *unitas formalis*, quatenus per formam personalitatis h. e. per sui conscientiam singulae personae ad invicem referantur. Per hanc deinde mutuam relationem dicitur « ex tribus sui conscientiis tamquam singulis momentis componi una absoluta conscientia sui » (Propaed. II. 292.; Lyd. 1849. p. 240), atque singulæ personæ divinae dicuntur « singula momenta unius personalitatis absolutae » (Propaed. II. 537). Habes, quid sit « trium principiorum realium absoluta relatio ad invicem, » et quid inde exsurgens « unitas formalis » opposita « numericae reali unitati » naturae divinae.

Talem unitatis conceptum esse falsissimum, probatum est in tota nostra tractatione ex documentis revelationis; Günther vero post exortum lumen « theologiae speculativae » profitetur, eum sibi esse charissimum. « In memoriam revocet, inquit, locus ex systemate theologicō Leibnitii; sunt ergo tres substantiae singulares, relatio una absoluta quae illas complectitur. Hic locus, si olim in eum incidisset, fateor, mihi difficultatem creasset; nunc autem mihi est charissimus et acceptissimus, quia illustrat locum aliquem Augustini de Trin. VII. c. 4., ubi querit, cur non dicamus tres Deos sicut dicimus tres personas divinas, et causam reperit in paedagogica ratione Ecclesiae, quae hunc loquendi usum necessitate compulsa induxit et retineat » Propaed. I. p. 119.

Sane si is esset conceptus Trinitatis, ut tres sint substantiae divinae, quarum unitas consistat in relatione mutua, non appareat ratio, cur non aequo tres Dei ac tres tales personae dicantur. At secundum doctrinam revelatam conceptus est plane inversus: relationes divinae sunt tota ratio distinctionis non vero unitatis; unitas personarum est in ipsa una et realiter singulari substantia absoluta. Adeoque quod Günther dicit distinctum, est omnino unum singulare; in quo autem ipse collocat unitatem, in eo ipso constituta est realis distinctio.

Si Leibnitius dixisset quod adfertur, errasset ante Güntherum, re tamen vera numquam illud dixit (1) nec etiam sine insania potuit dicere; secundum usum enim loquendi veterum theologorum, quo Leibnitius utitur nominativum in « systemate theologicico, » *relatio absoluta* esset contradicatio in dicto.

Ad Augustinum quod spectat, nihil potest dici magis falsum et contrarium sensui s. Doctoris, quam quod censuerit, ut Günther indicat, per se et ex propria rei veritate posse dici *tres Deos*, nisi usus obstaret ex ratione paedagogica et externa inductus ac retentus. Imo in loco illo, qui ut intelligatur totus legendum est Trin. I. VII. n. 7. usque ad 12. (in quo numero 12. continetur vera difficultatis solutio), diserte docet, esse omnino unum, quod in Deo absolutum est, et ideo nullo modo esse aut dici posse tres Deos vel tres essentias, sed unum Deum qui est Pater et Filius et Spiritus Sanctus. Unde consequitur et ab Augustino docetur, hos tres esse inter se distinctos, non quatenus sunt unum absolutum et unus Deus, sed quatenus sunt relativi.

Tota difficultas Augustino est tantummodo de nomine *persona* et *hypostasis*. Ultima vero solutio hoc reddit: si nomen *persona* sumeretur ut in creaturis tamquam absolutum, non posset in divinis pluraliter dici; sed necessitate quadam, ut in promptu esset nomen unum commune, quo

(1) Verba Leibnitii (System. theol. p. 13. ed. La Croix) sunt longe diversa: « Sant ergo *tres substantiae relatives*; *una absoluta*, quae illas complectitur. »

tres distincti cognominarentur, Latini *personam*, Graeci *hypostasin* adhibuerunt ad designandum id, quod in Deo relativum est; et sic Pater, Filius, Spiritus Sanctus dicuntur tres personae aut *hypostases* (1).

2°. Quia a Günthero naturae divinae unitas numerica realis simul cum Trinitate personarum non cognoscatur nec ex conceptu mere rationali potuit cognosci, hinc ultra illam mutuam relationem trium substantiarum absolutarum ad invicem, de qua dictum est, non aliud potuit admittere fundamentum unitatis, quam identitatem rationis et aequalitatem in tribus essentiis distinctis, quae tandem est *unitas specifica*. Hanc Günther appellat *identitatem essentiae*, eamque opponit unitati, affirmans *identitatem et diserte negans unitatem* (numerica) *essentiae*. Ait enim, affirmandam esse trium personarum « *paritatem non unitatem* in essentia seu in *Esse divino* (Einerleiheit, Identität nicht Einheit, in dem Wesen, Sein) » Propaed. II. 537.

Huius sensu absurdre accommodantur verba Praefationis liturgiae: « non in unius singularitate personae sed in unius Trinitate substantiae, » ubi auctore Günthero « vox unius secundo loco non eodem sensu accipienda est sicut priori loco, sed euphoniae causa dicitur *unius substantiae pro eiusdem substantiae*; nam hic *de ternaria seu triplicata substantia sermo est* » ib. p. 539. Commentarium addit Güntheri discipulus Dr. Knoott (in editis epistolis T. I. p. 145): « In Praefatione non dicitur in unius singularitate substantiae, sed in unius Trinitate substantiae, quibus verbis *singularitas essentiae negatur*, quia *Trinitas et proinde pluralitas (substantiae) affirmatur*. » At quando substantia non sumitur pro persona sed pro substantia absoluta, quemadmodum in liturgica hac professione fidei opponitur substantia personis et non una persona sed una substantia praedicatur, ex fide catholica certissimum est, divinam sub-

(1) Si Günthero credimus, ex revelatione minime constat, qualis sit unitas Dei: « in novo Testamento Deus se revelavit ut unum in tribus personis, quin simul declaraverit, utrum ea, unitas sensu formaliter reali, et hie iterum utrum mathematice an dynamice intelligenda sit » Propaed. II. 390.

stantiam esse unam singularem non multiplicabilem (vid. th. I. VII. IX. X.); adeoque in ipsa hac oppositione omnino evidens est, eodem sensu numero reali quo negatur unitas personae, affirmari unitatem substantiae. Proinde nomen Trinitas non numerat substantias, ut Güntheriani putarunt, sed personas. Unus Deus, unus Dominus non in singularitate unius personae sed in Trinitate unius substantiae, idem est ac si dicatur: unus Deus est non sensu Sabelliano, quod una sola sit persona; nec sensu Ariano, quod solus Pater sit Deus supremus, Filius et Spiritus Sanctus sint substantiae inferiores, nec sensu tritheitum, quod sicut non una persona ita nec una substantia sed tres sint partes substantiae; verum ad has omnes haereses excludendas praedicatur « *unus Deus non in singularitate unius personae, sed in Trinitate personarum, quae sunt unius substantiae.* »

Quae auctulimus satis sunt, ut intelligatur, quod Summus Pontifex Pius IX. declaravit in litteris ad Card. de Geissel Archiepiscopum Coloniensem (15. Junii 1857.): « *noscimus in iisdem libris (Güntherianis) non paucia legi, quae a catholica fide sinceraque explicatione de unitate divinae substantiae in tribus distinctis sempternisque personis non minimum aberrant.* » (Acta Pii IX. P. I. T. II. p. 587). Si mul vero ex dictis omnibus ob oculos sistitur id, quod in tota hac expositione potissimum spectavimus, nimirum sinceritatem ipsius dogmatis conservari non posse, si negata superrationalitate ei intestina, suscipiat conformatio conceptus et demonstratio veritatis ex solis notionibus et principiis rationis independenter a revelatione. Atque inde alterius eluet, cur tanti sit momenti, ut indoles mysteriorum superrationalis a philosophis christianis et a theologis sincere et practice agnoscatur.

Scholion. Quaeri solet de Platone et Platonicis, utrum illi aliquam, et qualem et unde Trinitatis speciem in sua philosophia assecuti sint. At in primis hic distinguatur oportet doctrina Platonis ipsius a posteriorum Platonicorum commentariis; pariterque in dijudicanda doctrina ipsius Platonis seponemus libros a Neoplatonicis ei suppositos vel

saltem suspectos, cuiusmodi a recentioribus criticis communiter censentur epistolae Platonis nominatim 2^a ad Diogenium et 6^a ad Coriscum.

Iam ad ipsum magistrum quod spectat, interpretatio eius theologiae pendet ab interpretatione doctrinae de ideis. Sententia autem eius de ideis et hoc ipso de Deo, in multis forte ipsimet Platoni non clara, certe alii omnibus hominibus doctis quam obscura sit et semper fuerit, constare potest vel ex sola ingenti diversitate interpretationum tum penes antiquos sive Peripateticos sive Platonicos ipsos, tum penes commentatores recentiores usque ad hanc nostram aetatem. Quae in Platone ad rem praesentem pertinent, haec fere sunt. Incommutabilis quaevis veritas, quae est obiectum intellectus, appellatur et est *idea* vel *essentia intelligibilis* (*ἰδεα, νοητὴ οὐσία*) in oppositione ad res existentes sensibiles, mutabiles, et etiam ad ipsas animas ac mentes mutabiles. Quare tum sensibilium omnium seu materialium tum spiritualium substantiarum quae hoc universo continentur, suae sunt *ideas* et *essentiae intelligibiles*. Totus complexus *idearum* seu totus ordo metaphysicus *essentiarum* est id, quod appellatur *mundus intelligibilis* (*νοητός, νοητός*) in oppositione ad hunc mundum concretum, qui est mundus sensibilis (*χορηγός, ζιζητός*). In ordine illo metaphysico veritatum ac mundo intelligibili est utique mutuus nexus, harmonia et unitas, qua constituitur summa quedam pulchritudo ac bonitas. *Essentiae intelligibiles* ac *ideas* quo sunt universaliores et superiores, eo plures ordines *idearum* inferiorum sub se complectuntur et ad unitatem coniungunt. Sic ut in hoc mundo sensibili solae mentes sunt quae intelligunt et comprehendunt *ideas*, ita in mundo intelligibili mens ipsa (*ἡ νοῦς*), cuius mentes in mundo sensibili sunt participationes, complectitur omnes *ideas* easque in se-unit, atque ideo mens illa est fastigium totius mundi intelligibilis, pater et causa omnium *idearum*. Attamen mente ipsa adhuc superior et omnium suprema est *idea boni* (*βέα τὸν ἀγαθὸν, τὸν ἀγαθὸν*), in qua et *idea mentis* et proinde aliae omnes comprehenduntur. *Bonum est Deus, est Deus etiam mens, est Deus etiam mundus intelligibilis.*

Porro ad mundum sensibilem quod spectat, in illo ipso oportet distinguere id, quod est mente intelligibile, et quod est materia. Intelligibilia omnia sunt ideae et essentiae intelligibles ac incommutabiles. His omnibus abstractis remanet principium mutabilitatis, quod nec formam habet nec qualitatem nec in se intelligibile est, hocque appellatur materia (*χωρος και άτομος*). Ergo accidentibus ideis et iunctis cum materia oritur hic mundus sensibilis. Ergo hic mundus tum in complexu spectatus, ut comprehendit omnia singulare, est participatio et imago expressa mundi intelligibilis, tum singulare omnia sunt participatio specialium idearum seu essentiarum; singuli homines e. g. sunt participatio hominis idealis, qui est ὁ ινθρωπός. Unde mundus sensibilis quoque Deus est et filius Dei et unigenitus (*ἐγγόνος, μονογενής*).

Tota haec theoria Platonica sine dubio satis est anceps et obscura, ut multipliciter admittat interpretationes; clarissime tamen appetat, eam nihil prorsus habere commune cum doctrina revelationis christiana de SS. Trinitate. Recentiores plures eruditii etiam apprime catholici propendunt ad interpretationem in sensu pantheistico. Elementa multa pantheismi subesse, negari vix potest; neque tamen ideo concedendum est, Platonis *Bonum* et *Mentem* sicut totum mundum intelligibilem fuisse ideas mere abstractas, quae extra mundum sensibilem nullam habeant concretam consistentiam et existentiam actualiem. Quod si *Bonum* supremum intelligatur sensu theistico (in oppositione ad pantheismum) Deus, spiritus substantialis intelligens ac volens, quem sensum etiam ss. Patres, quoties Platonis meminerunt, admisissent; videtur; tum duplice adhuc vel triplici interpretationi locus manet.

Potest enim primo mens suprema (ὁ νοῦς) intelligi mens divina, ita ut *Bonum* sine reali distinctione sit attributum Dei, ut rerum ideae intelligentur ideae in mente divina, atque ideo sola sit distinctio rationis et considerationis circa unum Deum supremam causam exemplarem et efficiemt et finalem, quo sensu Patres plerique et p[re]ce-teris vulgatus Dionysius Platonem interpretati sunt vel

correxerunt. Hoc sensu admisso sane nullum est vestigium distinctionis personarum, nisi quod supposita et cognita iam revelatione possit quis a consideratione mentis divinae progredi ad aliquam analogam illustrationem Verbi paterni, prout ex revelatione cognoscitur, eo modo quo superius iam diximus th. XVII. et distinctius dicemus infra in thesi XXVII.

Hoc perinde adhuc valet, etiamsi iuxta Aristotelis explanationem sive veram sive falsam supponatur, ideas seu rerum essentias ideales ac universales a Platone habitas fuisse velut extra mentem Dei per se consistentia rerum exemplaria, dummodo *Bonum* et *Mens* (*άγαθος και ὁ νοῦς*) non realiter sed sola consideratione distinguantur.

Altera sensus Platonici interpretatio potest esse, in qua sicut ideae generatim supponantur per se consistentes, ita *Mens* velut idea suprema assumatur per se consistens et a *Bono* seu a Deo supremo distincta. Si hic verus est sensus Platonis, sine ullo dubio habuit Bonum et Mentem velut duas essentias, unam supremam et alteram inferiorem, eritque eius doctrina paradigma erroris Ariani, ut aliqui Patres indicarunt. Cf. Cyrill. Al. contr. Iul. I. I. p. 34. T. VI. Sed sic multo magis distaret a veritate revelata de distinctione personarum in una et indistincta essentia. Revera si Plato habuit rerum essentias ideales tanquam totidem exemplaria obiective realia et per se consistentia, vix potest dubitari, quin eadem ratione posuerit supremam *mentem idealē*, sive illa, quam diximus, prodibit essentiarum distinctio. Haec autem profecto non est rationalis cognitio aliqua Trinitatis vel saltem dualitatis personarum, ut in dogmate christiano revelatae sunt, sed esset ex errore principio deductus novus error.

S. Thomas I. q. 32. a. 1. ad 1. inter alterutram interpretationem vel monoteisticam vel Arianam relinquit optionem, Maranus (Praefat. ad Opp. s. Iustini P. II. c. 1.) cum multis recentioribus priori sensu, Petavius (de Trin. I. I. c. 1.) cum aliis sensu altero intellexerunt. Re tamen vera hi posteriores in suo iudicio magis Platoniorum commen-taria quam ipsis Platonis doctrinam p[re]oculis habuerunt.

Si dimisso Platone spectemus doctrinam Neoplatonicam Philonii Iudaei et ceterorum, qui dici solent Neoplatonicci, illi suam philosophiam de Deo rebusque divinis non iam solo ducti ac lumine rationis constituebant. De Philone res est compertissima, fundamentum speculationis philosophicae ei semper esse res et facta et doctrinam, ut in Scripturis veteris Testamenti prostant. In distinctione, de qua agimus, Philo ob oculos habuit theophanias, doctrinam de Angelo Domini, de Filio Dei genito, de genita Sapientia (vid. th. VI.); atque haec sunt, ex quibus ille ad intelligendum τὸν λόγον seu precedentem a Deo rationem tamquam personam distinctam pervenit, si tamen eo pervenit. Ille qui apparuit Abrahamo, Agari, Iacobu, Moysi in rubo, populo Israel in Sina, in nube etc., Philoni est ὁ θεός λόγος. Vocatur idem Archangelus, Angelus summus, interpres et minister Dei, summus sacerdos in hoc universo, primogenitus Dei, imago Dei, alter Deus, medius inter Deum ingenitum et creaturas (1), idea idealium, locus mundi intelligibilis, idea archetypae etc.

Ex omnibus Philonis theoriis illud est clarissimum, quod distinctionem inter Deum cuius est Verbum, et inter Verbum in Scripturis quidem reperit, sed eius rationem ac modum ex principiis philosophiae graecae et maxime ex ideis Platonis explicare instituimus theologiam conformavit, quae Gnostice et deinde Arianis paradigmata esse poterat ad sua φιλοσοφίαν. Videtur sane validis probatum argumentis sequens iudicium Grossmanni in suis *Quaestione Philoneis* (Lipsiae 1829). « Esse θεόν λόγον Philonis naturam non corpream, et a Deo diversam quamquam proximam, sed eadem tamen Deo inferiorem, a Deo pregnatam et a Deo pendentem, quae cum earum rerum, quas τὰ ἀκολούθα καὶ μετά θεόν Philo appellare solet, principatum obtineat, inter Deum utpote mentem rerum universitatem.

(1) Τοῦ διὸ ἐρχεττίδος καὶ προεβατατοῦ λόγῳ δωρεαν ξένωστον ἔδωκεν ὁ ταῦτα γνωντας πατὴρ, ίνα μέλοιος στατεῖ τοι γνωμονον διεξαγον τους παποκοτος . . . φασκον (δι λόγος) οὗτον εἰστάκειν ταν μετον χωρον και ἥματα, οὐτε αγνωνησον δις θεος οὐτε γνωντος δις θεος; ἀλλα μετον των ἄλλων ἀμφοτεροις θύματων. 1. Quis rer. divin. heres. p. 509 ed. Hoeschel. 1691.

sitatis (τὸν τοῦ θεοῦ νοῦν causaliter) et mundum medium quemdam locum occupet, perinde ut in hominis τῷ βραχεῖον, καρκονον natura individua λόγος; inter νοῦν et ζιζηντινον interpositus est, hoc plenissime constare arbitror. Sed quemadmodum ipsa Philonis theologia diversis ex elementis conflata est, ita τον θεον λόγον quam notionem exhibuit, illa pro auctorum quos sequitur varietate, variis subinde colores duxit. » (1). In libris enim divinis sese offerebat doctrina de Angelo Domini; in Philosophia Platonis idea idealium, rerum omnium exemplar; in sententia Stoicorum anima mundi καίνος λόγος; ὃ δια πνητῶν ἐρχομενος (quamquam haec duo corrigit et ad sensum sanum reducere potuisse ex ipsis libris divinis, si fidem traditam Iudeus sequi maluisset quam consecutae interpretatione ex Academia et Portio); denique ex Cabballae Iudeorum decretis λόγος; ei videbatur a princeps trium illarum aut septem aut decem Sephirarum (δυνάμεων) (2),

(1) Vide etiam Drem Lichtenstein in Fol. theol. trimestr. Tubing. 1843. p. 386. seqq.

(2) Theosophia Cabballae i. e. traditionis occultae, quam inde a Moyse vel etiam ab Abraham aut omnino a Noe et origine prima ab Adamo derivatam fabulatur, ab aliis aliter indicatur. Nonnulli, ut et Paulus Drach vir non minus fide catholica ac pietate quam eruditione praesertim in rebus rabbinicis insignis, reperiunt in Cabballa pleraque mysteria christiana et nominatum mysterium SS. Trinitatis; aliis videtur tota illa sapientia omnino affinis doctrina Philonis, Neoplatonicorum, Gnosticorum; permixtio videlicet quedam philosophiae Indicæ, Persicæ, tum Alexandrinæ cum veritatis revelatis, in quo negotio textus Scripturæ non tam fundamentum quam occasionem praebant ad philosophicas speculations ex principiis et fontibus alienis. Interpretatione probabili iuxta Cabballam primum est *infinity* absconditum (גַּלְגָּלָת). Eius velut attributa distincta, quibus se manifestat et in quibus tamquam in speculo est cognoscibile, sunt decem emanationes, quae vocantur *Sephiroth* (כְּפָרֹהָת numerations), secundum triplicem ordinem *intellectualis*, *moralis*, et *physicis*. Tres primæ emanationes sunt: *Corona* (כְּדָמָת) principium primæ manifestationis, *Esse simplex*; ex Corona procedent et in ea comprehensa sunt *Sapientia* et *Intelligentia* (כְּחִכְבָּה et בְּכָבָד). His gemina Gnosticorum φύλος et σύγη, ex quibus procedunt ο νοῦς et ο λόγος. Ex illis tribus procedunt aliae septem Sephiroth: in classe secunda *Gratia* et *Iustitia* (כְּדָמָת et גַּלְגָּלָת) aliter etiam *Magnitudo* et *Fortitudo* (כְּבָרָה et בְּבָרָה); harum unitas est *Pul-*

quas perpetuo flumine ex Deo emanare Deoque in rerum omnium sive creatione sive administratione inservire, fama erat » Grossman l. c. p. 68.

Neoplatonici ab ineunte saeculo III. usque ad VI. sibi succedebant Numenius, Pythagoreus dictus a veteribus, Ammonius Saccas, qui Neoplatonicae huius scholae auctor haberi solet, Plotinus, Porphyrius, Amelius, Iamblichus, Aedesius, Maximus Ephesius, Julianus Apostata, Proclus, Isidorus Gazaens, Damascenus, sub quibus postremis philosophorum scholae religioni christianaे adversantes tandem per edictum Iustiniani anno 529 proscriptae sunt. Iam vero his omnibus Platonici non modo Philonis meltemata, sed Christianorum Scripturae et doctrina perspectae erant; aliqui eorum etiam fuerant Christiani, ut de ipso Ammonio traditum est. Nullum itaque dubium, quin ex doctrina christiana aliqua plus minusve detorta in suam philosophiam eclecticam suscepserint. Unde nihil mirandum, si penes istos de processione Verbi non nihil occurrat paulo magis affine doctrinae christianae, quam apud ipsum Pla-

christudo (חַרְדָּה), tam in tertia classe Victoria et Gloria (נִצָּחָה et קִרְבָּה) et Fundamentum rerum omnium (סִכְ‍אָה) et postremo horum trium harmonia est Regnum (מֶלֶךְתָּהָה etiam נִצְחָה). Complexus istorum omnium constituta intelligibilis mundus emanationis (אֲנִילָהָה apud Gnosticos ἀληγορία). Mundo emanationis velut exemplari supremo respondent in diversi gradibus tres mundi inferiores, mundus creationis mentium purarum (בְּרָאָה); mundus formationis angelorum ministrantium et hominum (בְּרָאָה); mundus fabricationis seu materialis (בְּשָׁעָה).

Non miror, haec a pseudo-mysticis et nostra actata a Pantheistis in suum usum converti; sed omnino mirandum, quomodo aliqui catholici SS. Trinitatem fidei christianaē reperire volunt in tribus Sephiroth Kether, Tiphereth et Schechina, quae vocantur columna medietatis, eo quod sint fundamentales, in quibus reliquae emanations trium classium (ordinis intellectualis, moralis, physici) continueantur et uniantur. Neque video, eur alii (liet minus absurde) in tribus primis Sephiroth supponant tres designari divinas personas; cum potius haec omnia ad emanationes Gnosticas pertinere, et cognata esse videantur a genealogiis ac Iudeis fabulis, quas Paulus Apostolus devitandas esse monet Coloss. II. 18. sq.; 1. Tim. I. 4-7; IV. 7.; VI. 20. 21.; Tit. I. 14; III. 9.

tonem. Hanc rem etiam Patres adverterunt. Sic Theodoretus, ubi a Plutarcho, Numenio, Plotino, Amelio « qui scholae Porphyrii princeps fuit, » et « ab aliis eiusdem sectar, nonnulla analogia dogmati christiano dicta commemorat, declarationem addit: « hi namque cum post adventum Redemptoris nostri extiterint, multa christianaē theologiae suis sermonibus commiscerunt » (Theodoret. de graec. affect. curat. Serm. II. T. IV. p. 500.)

Ceterum Patres agentes cum gentilibus quadam oeconomico disputandi ratione et velut ad hominem argumentando libenter assumebant ea, quae sive apud Platonem sive apud Platonicos de Mente et de Verbo secundum aliquam similitudinem cum dogmate revelato dicta reperiuntur. Tum vero duo momenta, a) integrum veritatem apud Christianos reperiri, quia a Deo ipso edocti sunt; apud philosophos vero esse particulam aliquam veritatis commixtam multis erroribus. b) Facto discrimine inter ea quae per se sunt rationi pervia, et inter veritates supernationale, de his secundis concedunt quidem modo, quo diximus, non nihil reperiiri indicatum penes Platonicos et Platonem ipsum cuius tamen doctrinam Patres IV. et V. saeculi fere ex Neoplatonicorum commentariis aestimare solent; simul vero hanc qualemcumque notitiam haustam esse affirmant ex revelatione, quae ab Hebreis ad Aegyptios, atque inde ad Pythagoram et Platonem pervenerit, ita ut quod in eorum libris est veritas circa huismodi mysteria, sit ad revelationem tamquam ad fontem revocabundum, admixti vero errores sint ipsorum philosophorum. Cf. Iustin. Cohortat. ad Graec. p. 8-13. 29; Clem. Alex. Strom. VI. p. 768. (ed. Potter); Euseb. Praep. Evang. I. XI. p. 557. et passim; Theodoret. de affect. graec. curat. Serm. II. p. 498. 505; Cyrrill. Alex. contr. Julian. I. I. T. VI. p. 35. et alibi; Augustin. Doctr. Christ. I. II. n. 43. (cf. Civ. Dei I. VIII. c. 11. et alibi). Quae Augustinus Confess. VII. n. 13. sqq. celebrat de Verbo, non ad Platonem sed ad Platonicos referuntur; dictis Augustini conferenda, quae de Amelio Plotini vel Porphyrii discipulo habet Theodoretus l. c. p. 500.

Multum tribuant vetusti illi scriptores ecclesiastici
Franzelin, DE DEO TRINO SEC. PERS. 20

sententiae Numenii Pythagoricei (saec. III. ineunte): τι γαρ ἐστι Πλατωνὶ Μεμόνεις ἀττικὸν; Theodoretus gentilibus loquens de Trinitate: « haec, inquit, exacte percipi nequeunt nisi ab eo, qui in sacris litteris versatus fuerit, scientiae que lumen a divina gratia acceperit. Qui theologiae veteris et novi Testamenti concordiam viderit . . . Platonis et Platoni similium ea, quae illi e divinis surripuerunt Scripturis, reprehendet et laudabit; quae vero falsa admiscuerunt, abradet et velut sordes respect. Furorumque latibus reprehensio, Pythagorico Numenio credet dicenti: quid enim aliud est Plato quam Atticus quidam Moyses? His enim verbis aperte ostendit Numenius, quaecumque pie Plato dixit, e Moysis illum theologia surripuisse... Ita vos decet Anaxagorae et Pythagorae et Platonis atque deinceps Numenii et Plutarchi et Plotini ceterorumque auditis sermonibus, fontem perquirere, ex quo illi pauca quedam divinorum fluentium haurientes libros suos exornarunt, atque horum neglecta paupertate abyssum complecti sapientiae » Theodoret. l. c. p. 505. cf. Euseb. Praepar. Ev. I. XI. p. 527.

Ex omnibus dictis certum omnino est, Platonis doctrinam de ideis et de mente divina nihil pertinere ad myste-rium Dei, qui sit unus essentia et trinus personis. Si quae vero de distinctione personarum apud Philonem et post Evangelium longe lateque iam propagatum apud Neoplatonicos occurrunt (1), ea ex revelatione ad hos philosophos

(1) Nihil dicendum est de Mercurio Trismegisto, nec magis ad rem pertinent oracula Sibyllina. Tum enim Ἡράκλειης sub Mercurii seu Hermæ nomine, quem sacerdotem Aegyptum Moysè antiquiore et Abraham aequaliter faciunt, tum octo, nunc (ex editione Card. Mai) quatuordecim libri Sibyllini, ut nobis prostant, vel scripti vel interpolati sunt ab homine christiano, cui Scripturae veteris et novi Testimenti erant perspectissimæ. Libri Sibyllini si genuini essent, continent non iam naturali ratione cognitas sed per revelationem communicatas veritates; at vero editi sunt saeculo secundo, cui aetati etiam Poemandrum critici adscribunt. Patres aliqui antiquissimi Iustinius, Athenagoras, Theophilus Antiochenus etc. adversus gentiles appellant ad haec opera velut argumentanda ad hominem; quae tamen suppositio vel interpolata esse non modo recentiores critici norunt, sed iam saeculo IV. com- pertum erat:

pervenerunt, et adhuc ab eis interpretatione ex principiis mere philosophicis in sensum falsum detorta sunt.

Obiter etiam hic animadvertis potest, quid de sic dicto Platonismo Patrum sentiendum sit. Patres profecto, ut saepe alibi ostendimus, non verbum revelatum philosophiae subiecerunt, aut illud theoriis philosophorum accommodare umquam in animum induxerunt, sed ordine inverso veritatibus revelationis secundum traditionem et fidem universalem intellectus subiecerunt et ex eis iudicarunt philosophiam; atque non raro praesertim cum gentilibus agentes ex praeognita veritate revelata ad sensum aliquem verum vel tolerabiliorem inflectebant theorias quasdam philosophorum.

CAPUT II.

DE NON REPUGNANTIA MYSTERII SS. TRINITATIS.

THEISIS XIX.

Supernaturalis eminentia mysterii non impedit, quominus illud supposita revelatione conceptu analogico apprehendi possit.

* Quamvis tam veritas existentia (an sit) tam veritas essentia (quid sit) in mysterio SS. Trinitatis ex dictis censeri debet supra humanam rationem; nihilominus 1°. ex fide præsupposita quæri potest aliquis intellectus et distinctior analogus conceptus existentiae mysterii, quid sit; pariterque 2°, ex radice veritatis revelata et credita perveniri potest ad aliquam intelligentiam existentiae mysterii, cur ita sit. Unde haec intellectio et demonstratio theologica est progressiva et diensi ex principiis fidei creditis iisque tota innixa, non autem philosophica ex principiis rationis lumine perspectis. *

I. Ut quae Deus nobis revelat, possimus fide explicita credere, non requiritur quidem rerum credendarum propria notio, ut in se sunt; attamen omnino necessarium est seu potius in ipso actu explicite credendi continetur, quod ali-

* Ερμῆς ὁ τρισχριστος ἦρως ἐπίπεδον ἔργον.

Οὐδὲ ὄθελον, στύχου διεφέροντι Σβέλλα...

Οὐ θεοῖς, μήδον δι παραπλεψαντες (al. παραπλεψαντες) ἤρω

Gregor. Naz. Sect. II. carm. VII. v. 245. sq. p. 1084. (al. carm. 62.)
Vide Petav. Trin. I. c. 2.; Gallandi Bibl. T. I. Prelegom. et auctores ibi citatos.